

HISTORISCHE RUBRIEK

2008, nr.2

VERENIGINGSNIEUWS

Er zijn weinig bijzonderheden te melden. Het bestuur is hard bezig om de organisatie van de vereniging op te bouwen. De redactie heeft het eerste nummer van het tijdschrift, dat in september moet verschijnen, in de steigers staan. Maar dat soort dingen is vanzelfsprekend.

Wat misschien wel bijzonder is dat we nu, eind april, twee maanden na de oprichting van onze vereniging, al 80 leden hebben. Bakkeveen heeft kennelijk zin in geschiedenis. Laten we er met z'n allen iets moois van maken !

Wanneer U nog geen gelegenheid heeft gevonden U als lid op te geven: op de website (menu historie) vind u een aanmeldingsformulier.

OPROEP AAN DE LEZERS VAN DE KLUPKRANT

Net als de vorige maand wordt in dit nummer een bericht uit de Leeuwarder Courant van lang geleden afgedrukt. Dat hoort een verhaal bij, dat geïnspireerd is door de inhoud van het bericht.

We herhalen dat het de bedoeling is dat niet alleen de leden van de redactie van de Historische Rubriek op jacht gaan naar bijzondere krantenberichten van ooit. Ook de lezers van deze rubriek zijn van harte uitgenodigd om via internet in het archief van de Leeuwarder Courant te gaan grasduinen en aardige vondsten betreffende Bakkeveen op te sturen naar de redactie. Het liefst met enig commentaar. Het hoeft helemaal geen lang verhaal te zijn. Als het maar een beetje interessant is.

Stuur Uw tekst naar jan.slofstra@tele2.nl of bezorg het in de brievenbus op Stoukamp nr.2.

Heeft U nog iets anders dat van belang is voor de geschiedenis van Bakkeveen? Ook dat horen we graag.

Nieuws van het digitaliseringsproject

Het aantal op www.bakkeveen.nl beschikbare gedigitaliseerde foto's is de 500 al overschreden. Met name Siebren Roelsma heeft een groot deel van de familiecollectie digitaal beschikbaar gesteld !

De Klupbladen en een deel van de HMS-prikkels is gedigitaliseerd, maar zal voorshands niet op de website beschikbaar kunnen komen. De omvang daarvoor is veel te groot. De oudste HMS-prikkels die we momenteel ter digitalisering aangeboden hebben gekregen is van 1971. Uit de teksten van het eerste nummer van 1971 kunnen we concluderen dat er nog oudere jaargangen moeten zijn uitgegeven. Is er iemand die deze oudere jaargangen (vòòr 1971) heeft. Graag even een email of belletje naar Jan van Dalen. (janvd@bakkeveen.nl of 06-11005893)

De toegang tot de foto's op www.bakkeveen.nl is inmiddels verder verbeterd. In het najaar zullen we bijeenkomsten gaan organiseren om de foto's te bespreken en zodoende de gegevens correct te maken en wellicht onderwerpen voor nader onderzoek door onze vereniging in gang kunnen gaan zetten.

HET VERHAAL VAN BULLEBAK EN STIKELHAAR

In de Leeuwarder Courant van 23 augustus 1776 (zie www.archiefleeuwardercourant.nl) staat de volgende advertentie:

H SEMLER Bouwmeester van Vriesland als gelastigde van Han Ed. Mog. de Heeren Gedeputeerde Staten van Vriesland, gedenkt publyk by Stryk-geld aan de Minstaannemende te besteden: Het maaken van een Nieuw KNIP of VAL ongeveer de Bullebak onder Bakkeveen.
Wie daar aan gadinge heeft kome Woensdag den 11 September 1776 's Morgens te 10 Uur by Halbe Tjeerds Koopman op Bakkeveen, en neeme aan op Conditien als dan voor te leezen, die onderroffchen te zien zyn by 's Lands Bouwmeester H. Semler te Leeuwarden, en by bovengemelde Koopman Halbe Tjeerds te Bakkeveen. Zeg het voort.

Het gaat in deze advertentie om de aanbesteding van een nieuwe afsluitbare waterdoorlaat, een zogenaamde knip (ook wel 'val' genoemd), ergens onder Bakkeveen. We moeten het doen met de plaatsaanduiding 'ongeveer de Bullebak', dat wil zeggen in de buurt van *de Bullebak*. Waar is dat ? Het antwoord op die vraag wordt geleverd door een 18de eeuwse kaart van de omgeving van Bakkeveen. De Bullebak blijkt een veenstroompje te zijn dat toentertijd door het Mandeveld liep. Het vond zijn oorsprong ter hoogte van het zuidelijke uiteinde van *de Landweer* en liep vandaar in zuidwestelijke richting (zie afb.1).

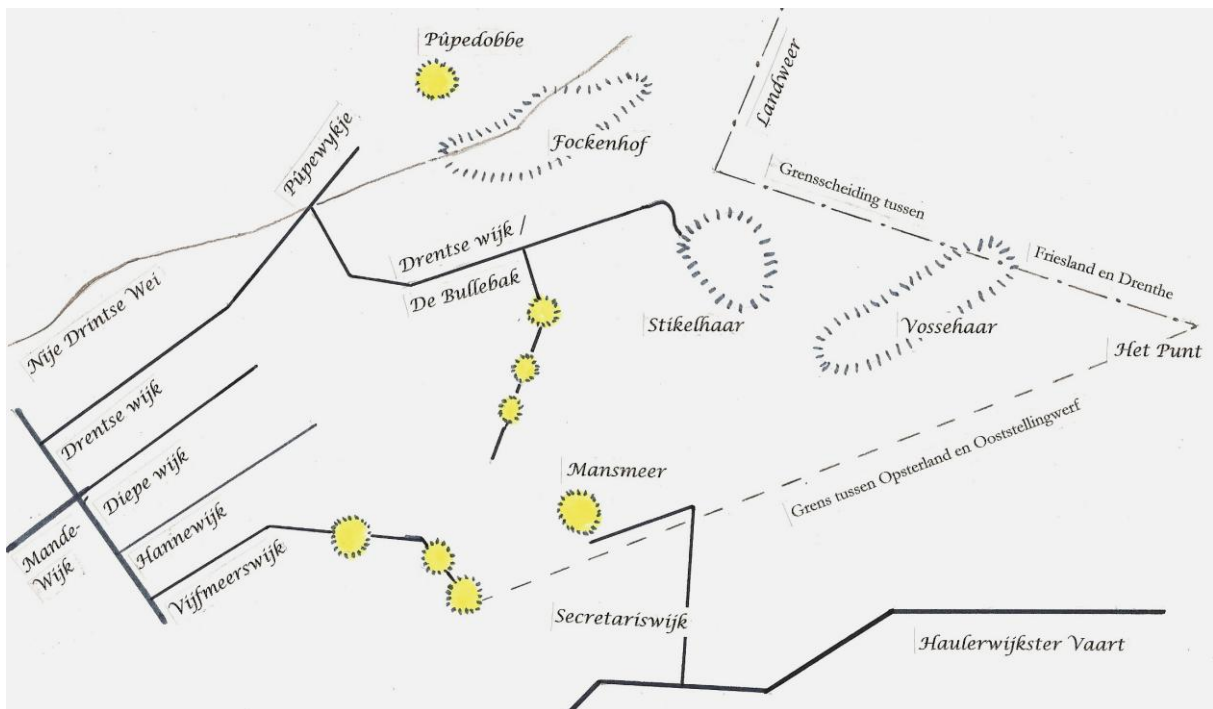
Door verschillende historische en oude topografische kaarten naast elkaar te leggen kunnen we de oorsprong nader preciseren: de Bullebak komt vanaf een hoogte in het Mandeveld die iets ten zuiden van de Landweer lag en de naam *de Stikelhaar* droeg. Van die hoogte is na de ontginningen en de ruilverkaveling in het veld niet veel meer te bespeuren. Op de moderne hoogtekaart (Actueel Hoogtebestand Nederland) zien we echter waar we haar moeten zoeken: in het land achter de Isodorushoeve, richting de Landweer. Op meer recente topografische kaarten wordt de naam Stikelhaar verbonden met een andere hoge zandkop iets meer naar het oosten en

nog steeds goed herkenbaar in het dennenbos op de plaats waar de weg door it Mandefjild aansluit op de Verlengde Scheidingsweg richting Het Punt. Maar dat klopt niet.

Op 18de eeuwse kaarten wordt deze laatste zandkop aangeduid met de naam *Vossehaar*. De Stikelhaar ligt westelijker. De uitgang *-haar* in deze namen (met de betekenis hoogte) komen we in tal van namen in onze omgeving tegen: denk ook aan *de Haar* bij Marum en *de Breemhaar* bij Zevenhuizen. De laatste naam duidt op een begroeiing met brem, net als de naam *de Goudhaar* (bij Veenhuizen). Op de Vossehaar huizen vossen, de Stikelhaar was ongetwijfeld begroeid met braamstruiken of ander stekelig struikgewas.

Terug naar de Bullebak. Wat betekent deze naam

eigenlijk ? In het dagelijks spraakgebruik verstaan we onder een bullebak een barse, on aardige man. Maar die betekenis ligt niet erg voor de hand als het om een waternaam gaat. Als waternaam komt de naam bij mijn weten trouwens ook maar één keer voor: alleen hier in het Mandeveld. Maar er is wel een associatie met water. Op verschillende plaatsen, vooral in Noord-Holland, maar ook in Drenthe, was de Bullebak vroeger een bekende kinderschrik. Kinderen werden bang gemaakt voor hem. Wanneer ze te dicht bij het water kwamen zei hun moeder: 'Pas maar op, straks word je nog gepakt door de Bullebak. Hij trekt je onder water of hij neemt je mee'. Zou die gevaarlijke Bullebak ook gehuist hebben in het stroompje in het veen bij de Stikelhaar ?

Afb.1. Kaartje van het Mandeveld bij Bakkeveen met de in de tekst genoemde geografische namen.

Verveningen

In de tweede helft van de 18de eeuw wordt de Haulerwijk aangelegd. In ongeveer 50 jaar tijd schuift de vervening op van Haulerwijk-Beneden (het huidige Waskemeer) naar Haulerwijk-Boven. Overal in het veen zijn turfgravers aan het werk. Over de lengte van het hele traject worden min of meer haaks op de vaart wijken aangelegd, om met pramen de gestoken turf uit het achterland te kunnen afvoeren. Door de Haulerwijk, de Mandewijk en de Bakkeveenster vaart varen de turfschepen af en aan. Bij de sluis in Bakkeveen is het iedere dag een drukte van belang. Ook aan de andere kant van Bakkeveen wordt in deze tijd turf gegraven. Via de Mieuwmeerswijk wordt de turf aangevoerd uit de veengraverijen bij *het Mieuwmeer* en *de Waase* en verderop uit de richting Allardsoog.

Op de grote zandrug waar Bakkeveen op ligt en de vaart doorheen snijdt zat nauwelijks veen. Een blik op de kaart leert dat hier het stelsel van veenwijken, dat bijvoorbeeld voor Haulerwijk zo typisch is, ontbreekt. Pas voorbij de Nije Drintse Wei duiken weer veenwijken op. Achtereenvolgens liggen hier aan de oostkant van de vaart *de Drentse wijk*, *de Diepe wijk* en *de Hannewijk*. Het wijkje in het verlengde van de vaart voorbij de bocht naar *de Mandewijk* heette de *Rechte wijk*. Verderop zijn nog twee andere wijken aangelegd om ver weg in het Mandeveld de met veen dichtgegroeide dobben ('meren', zei men in de 18de eeuw) te kunnen uitvenen. Het betreft *de Vijfmeerswijk* en *de Secretariswijk*, die vanaf de Haulerwijkster vaart werd gegraven in de richting van het Mansmeer.

De Drentse wijk

Hier is met name van belang de eerste veenwijk voorbij de Nije Drintse Wei, de Drentse wijk, die begint bij het huidige bouwbedrijf Van der Veer. De Drentse wijk is vanaf de vaart een kaarsrechte wijk, maar na ongeveer een kilometer vertoont hij een lichte knik en koerst hij af op *de Pûpedobbe*. Voorbij de kruising met de Nije Drintse Wei, bij de camping 'It Kroesebeamke', werd hij vroeger *it Pûpewykje* genoemd. Die is ook vanaf de weg nog steeds goed zichtbaar.

Bij de kruising met de Nije Drintse Wei maakte de Drentse Wijk tegelijk een scherpe knik naar rechts en liep met een grote bocht in de richting van de Stikelhaar bij het uiteinde van de Landweer. Het grootste deel van dit traject is nog intact, zij het dat door de ruilverkaveling veel aan het uiterlijk van de wijk is veranderd. Zo zijn oudere andere de hoge wijkswallen, die tot na de oorlog nog aanwezig waren, geslecht. Halverwege is ook de oude dwarswijk, die gegraven werd om een aantal

dobben te kunnen uitvenen, nog intact. Het bekende schelpenpaadje tussen de Nije Drintse Wei en de weg door it Mandefjild loopt er voor een deel pal langs.

Wanneer we de 18de eeuwse kaart van het veenstroompje 'genaamt de Bullebak' vergelijken met de latere topografische kaarten van 1850 en 1925 wordt ineens duidelijk dat de Drentse wijk de loop van de Bullebak volgt. Dat is ook wel begrijpelijk, want hier zat ongetwijfeld nog een flink pak veen. Nu begrijpen we ook waarom de Drentse wijk ten oosten van de Nije Drintse Wei zo'n merkwaardige grote bocht vertoont. Die is blijkbaar bepaald door de loop van het oude veenstroompje!

Op het eind van de 18de eeuw komen de verveningen hier op gang. Om het afstromen van het veenwater te kunnen regelen is 'ongeveer de Bullebak' kennelijk de aanleg van een knip nodig geweest. Vandaar de advertentie in de Leeuwarder Courant.

Halbe Tjeerds

De aanbesteding van het werk vond plaats ten huize van Halbe Tjeerds, koopman te Bakkeveen. Van deze Halbe Tjeerds is het een en ander bekend. Hij is in 1724 in Duurswoude geboren en trouwt in 1746 met Tetske Reinders uit Bakkeveen. Daar komen Halbe en Tetske ook te wonen. Halbe wordt er boer, later ook koopman en veenbaas. Maar hij is vooral bekend als de vader van Tjeerd Halbes, geboren in 1748 en

waarschijnlijk tot 1795 in Bakkeveen woonachtig. Zoon Tjeerd raakt in de roerige beginjaren van de Franse tijd volop betrokken bij het politieke gebeuren en wordt weldra een van de meest kleurrijke spelers op het toneel van de Friese politiek. In het tijdschrift van de Historische Vereniging zal aan hem ongetwijfeld nog de nodige aandacht worden besteed. *Jan Slofstra*